

Julkisen ja yksityisen sektorin roolit Venäjällä*

Simo Leppänen

KTT, tutkija

Center for Markets in Transition (CEMAT), Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu

Yksityisen ja julkisen sektorin rooleja ajatellen Venäjä on yksi kiinnostavimmista tutkimuskohteista. Venäjällä valtio on enemmän tai vähemmän läsnä kaikilla talouden sektoreilla. Alkuperäisistä arvioista poiketen vuoden 2008 taluskriisi ei rajoittunut vain länsimaihin. Venäjä osoittautui itse asiassa yhdeksi kriisistä pahiten kärsineistä maista. Venäjän hallitus vastasi kriisiin vahvoin tukitoimin ja käytti siihen edeltävinä kasvun vuosina keräämiään puskureita. Näitä toimia on myöhemmin kritisoitu vanhentuneiden rakenteiden tukemisesta ja valtion roolin kasvattamisesta.

Vaikka Venäjän yksityisen ja julkisen sektorin roolien tarkastelu on erittäin kiinnostavaa, teemaan liittyvä empiirinen tutkimus on yllättävän yksipuolista. Suuri osa siitä keskittyy yksityistämisprosessiin (esim. Djankov ja Murrell

2002; Brown et al. 2006). Osaltaan yksipuolisuutta selittää soveltuvien aineistojen puute. Väitöskirjassani olen pyrkinyt täyttämään tätä aukkoa hyödyntämällä ainutlaatuisia tutkimusaineistoja.

Toinen aukko kirjallisuudessa löytyy tutkimusmenetelmien puolelta. Venäjä on heterogeeninen maa, ja suuret rakenteelliset muutokset aiheuttavat haasteita tavanomaisille ekonometrisille menetelmille. Ei-parametristen menetelmien käyttö on toinen tämän väitöskirjan kontribuutioista. Ei-parametriset menetelmät pystyvät sallivampien oletustensa ansiosta lieventämään rakenteellisista muutoksista ja heterogeenisuudesta johtuvia ekonometrisiä ongelmia.

Väitöskirjan neljästä esseestä ensimmäinen tarkastelee julkisen pääoman (lähinnä infrastruktuurin) komplementaarista roolia yksityisen sektorin tuottavuudelle. Suuri osa tällaisesta tutkimuksesta on tehty Yhdysvaltojen alueaineistolla. Ensimmäiset julkaisut aiheesta päätyivät tulokseen, että julkisen pääoman kontribuutio yksityiseen tuotokseen on mitätön tai jopa negatiivinen (esim. Holz-Eakin

---

* Kirjoitus käsittelee Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulussa 29.10.2012 tarkastettua väitöskirjaa "Essays on the roles of the public and private sectors in Russia". Vastaväittäjänä toimi professori John S. Earle (George Mason University) ja kustoksena professori Pekka Ilmakunnas Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulusta.

1994). Henderson ja Kumbhakar (2006) kuitenkin väittävät, että nämä tulokset saattavat johtua alueellisesta heterogeenisuudesta, mikä parametrisia menetelmiä käytettäessä johtaa harhaisiin tuloksiin. He saavatkin ei-parametrin menetelmää käyttäen tuloksen, jossa julkisen pääoman vaikutus on selvästi positiivinen.

Venäjän alueet ovat Yhdysvaltojen alueita heterogeenisempia ja mailla on hyvin erityyppinen institutionaalinen perusta. Näin ollen vastaava tulos Venäjän aineistolla antaisi tukea sille, että menetelmälliset ongelmat ovat julkisen pääoman heikon empiirisen kontribuution taustalla. Esseessä löydetään vastaava ilmiö, mutta tämän lisäksi tehdään toinen tärkeä menetelmällinen havainto. Pääoman tuottavuutta tarkastelevassa analyysissä multikollineaarisuusongelman riski on suuri, mikäli kiinteät aluevaikutukset ovat mallissa mukana. Koska julkisessa pääomassa on vain vähän aikavariaatiota, malli ei pysty erottelemaan kiinteiden aluevaikutusten ja julkisen pääoman vaikutusta. Tässä tutkimuksessa käytettiin rajoitettuja aluevaikutuksia, jotka perustuvat Venäjän aluekehitysministeriön tekemään talouden rakenteeseen pohjautuvaan alueluokitteluun. Tulosten mukaan pääoman kontribuutio yksityiseen tuotokseen todellakin on heterogeeninen siten, että vaikutus on positiivinen suurimmalla osalla Venäjän alueista mutta toisaalta ei-merkittävä tai jopa negatiivinen joillakin alueilla.

Myös väitöskirjan toinen essee hyödyntää ei-parametrin menetelmää. Siinä tarkastellaan Venäjän keskus- ja aluehallintojen välistä tulonsiirtomekanismia ja testataan empiirisesti, voidaanko sitä pitää vakuutusmekanismina alueiden kohtaamia epäsymmetrisiä talousshokkeja vastaan. Tällainen vakuutusjärjestely on teoreettisesti perusteltu federaatiossa, mikäli työ-

voiman liikkuvuus on heikkoa, valuuttakurssi on kiinteä alueiden välillä tai alueiden pääsy rahoitusmarkkinoille on puutteellista (von Hagen 1998). Nämä kaikki ehdot pätevät Venäjän tapauksessa. Maan kiinnostavuutta lisää myös se, että alueiden välillä on merkittäviä eroja tulotasoina ja talouden rakenteissa.

Ensimmäisille tämän teeman empiirisille tutkimuksille oli tyypillistä hyvin suuret erot mitatussa vakuutusvaikutuksessa, eli siinä, kuinka suuri osa alueen kohtaamasta talousshokista aluetuotokseen tai tulotasoon katetaan alueen ulkopuolelta tulevilla tulonsiirroilla. Yhdysvaltain tapauksessa tulokset vaihtelivat 10-30:n prosentin välillä. Mélitz ja Zumer (2002) osoittavat usean maan aineistolla, että erot voidaan pitkälti selittää muuttujamäärittelyillä. He painottavat sitä, että jos tarkastellaan shokkeja aluetuotokseen, täytyisi selitettävänä muuttujana käyttää tulonsiirtoja koko aluelouteen, kun taas väestön tulotasoshokkeja tulisi selittää tulonsiirroilla alueen väestölle. Aiemmassa kirjallisuudessa näitä muuttujia on käytetty epäjohdonmukaisesti.

Väitöskirjassa Venäjän federaation tulonsiirtojärjestelmää tarkastellaan aluevakuutuksen näkökulmasta ottamalla huomioon Mélitzin ja Zumerin huomiot muuttujaspesifikaatioista. Tämän lisäksi tarkastelen ei-parametrin analyysin avulla, kuinka suuri merkitys on alueiden heterogeenisuudella. Kahden aiemman Venäjän aineiston pohjalta tehdyn tutkimuksen perusteella Venäjän tulonsiirtojärjestelmällä ei voida katsoa olevan aluevakuutusroolia. Omien tulosteni mukaan Venäjällä järjestelmä kuitenkin näyttäisi toimivan aluevakuutuksen tavoin, mutta ei vakuutuksena aluetuotoksen tai väestön tuloshokkeja vastaan, vaan alueiden verotuloihin tai budjettimenoihin kohdistuvia shokkeja vastaan. Tulokset

viittaavat myös siihen, että tulosten heterogeenisuus esiintyy lähinnä ajassa, ei alueiden välillä. Tämä viittaa siihen, että Venäjän taloussiirtymän aikana järjestelmään on tehty useita järjestelmätason muutoksia, mutta alueiden kohtelu on ollut melko yhtenäistä. Tulosten perusteella vakuutusvaikutus on vahvistunut Vladimir Putinin siirryttyä maan johtoon, mikä on sopusoinnussa hänen aloittamansa talousvallan uudelleenkeskittämispolitiikan kanssa.

Väitöskirjan kolmas essee tarkastelee siirtymätalouden erikoispiirrettä, jossa yksityiset yritykset tuottavat merkittävässä määrin palveluja, jotka Venäjän lainsäädännön mukaan pitäisi olla viranomaisten vastuulla. Käytettäväsäni on ollut noin 400 suurta ja keskiuurta venäläisyritystä käsittävä kyselyaineisto, jota hyödyntämällä on pyritty löytämään yritysten motiivi tällaiselle toiminnalle. Venäjällä yritykset osallistuvat muun muassa terveystalouden tuottamiseen sekä paikallisinfraskruktuurin ylläpitoon ja lämmityksen tarjoamiseen lähialueen asuntoihin. Yritykset tarjoavat näitä palveluita myös ihmisille, joilla ei ole mitään kytköstä yritykseen. Lähes kaikki haastatelluista yritysjohdajista pitävät toimintaa yritykselle kannattamattomana. Neuvostoajkaan tällainen toiminta oli elimellinen osa yhteiskunnan toimintamekanismia, mutta nykyisessä toimintaympäristössä se vaikuttaa omituiselta.

Usein tämän tyyppistä toimintaa luonnehditaan yritysten yhteiskunnalliseksi vastuunkannoksi. Toiminnan motiiviksi selitetään tyypillisesti erottautumista kilpailijoista (esim. Siegel ja Vitaliano, 2006). Tämän tutkimuksen tulosten mukaan ilmiötä Venäjän tapauksessa selittää ainakin osittain epävarmuus toimintaympäristössä, jossa riskit ovat pitkälti institutionaalisia ja joita yritys koettaa toiminnallaan vähentää.

Empiirisen analyysin perusteella institutionaaliset riskit Venäjällä välittyvät yrityksen toimintaan kolmella sellaisella tavalla, joihin yritykset pystyvät vaikuttamaan. Maan infrastruktuurin laatu on heikko, mikä näkyy yrityksissä esimerkiksi sähkökatkoksina. Tätä riskiä yritys pienentää osallistumalla paikallisen infrastruktuurin ylläpitoon. Sosiaalipalvelujen heikko taso on toinen institutionaalisten riskien välityskanava. Tämä heikentää työvoiman tuottavuutta ja toisaalta tarjoaa yritykselle tavan sitouttaa työvoimaa. Mekanismi on melko yleinen myös kehittyneissä teollisuusmaissa ja siten vähemmän sidottu Venäjän institutionaaliseen ympäristöön. Kolmas kanava liittyy Venäjän erityispiirteisiin hyvin läheisesti ja sitä voidaan kutsua viranomaisriskiksi. Venäjällä lainsäädännölliset instituutiot ovat heikkoja, mikä antaa virkamiehille paljon valtaa vaikuttaa yritysten toimintaan. Empiiristen tulosten perusteella yritykset, jotka osallistuvat julkisten palveluiden tuottamiseen, pystyvät vaikuttamaan enemmän itseään koskevaan julkisen sektorin päätöksentekoon. Lisäksi yritysjohtajat kokevat, että irtautuminen palveluiden tuottamisesta johtaisi rahallisiin tai muihin seuraamuksiin viranomaisten taholta. Tässä mielessä yrityksillä ja viranomaisilla on tietyllä tapaa symbioottinen suhde. Tämä ei välttämättä ole optimaalinen yleisen taloudellisen toimintaympäristön kehitykselle.

On helppo ajatella, että yritysten osallistuminen julkisten palveluiden tuotantoon näinkin laajamittaisesti tuskin olisi syntynyt ilman Venäjän sosialistista historiaa. Empiiristen tulosten mukaan vahva selittäjä palveluiden tarjoamisessa on se, omistiko yritys tarvittavan fyysisen tuotantokapasiteetin jo ennen Neuvostoliiton romahdusta. Tämä seikka käy hyvin esiin myös esseen teoreettisessa mallissa, jossa

yrittäjien kustannus osallistua julkisten palveluiden tuotantoon vähenee sen mukaan kuinka suuri osuus palvelun tuottamiseen tarvittavasta pääomasta on ”perittyä”.

Väitöskirjan neljäs essee liittyy vähemmän suorasti julkisen ja yksityisen sektorin rooleihin, mutta niihin liittyvät muuttujat ovat mukana empiirisessä sovelluksessa. Esseessä pyritään rakentamaan faktorianalyysin avulla komposiitti-indikaattorien rakentamiseen lähestymistapa (esimerkiksi erilaiset inhimillisen kehityksen mittarit), joka kärsii mahdollisimman vähän indeksin laatijan subjektiivisuudesta. Tämä pohjautuu siihen, että indeksin rakentamiseen valikoituvat alaindeksit ja niiden painotukset määräytyvät yksinomaan aineiston tilastollisten ominaisuuksien perusteella.

Käytännön sovellus tästä lähestymistavasta on Venäjän alueiden taloudellinen potentiaali. Käsitteenä tämä on melko abstrakti, mikä on komposiitti-indikaattoreiden erilaisille sovel-luskohteille hyvin tyypillistä, sillä muutoin ilmiötä voitaisiin lähestyä suoraan mittaamalla. Kyseinen sovellus tarjoaa harvinaisen mahdollisuuden tarkastella uuden indikaattorin ”toimivuutta”, mikä on yleensä mahdotonta tai mahdollista vasta pitkän ajan kuluttua. Venäjän tapauksessa talouden potentiaalille on kuitenkin olemassa kaksi kohtuullisen uskottavaa, toisistaan riippumatonta mutta keskenään korreloivaa vertailukohtaa. Toinen on yksityisen konsulttitoimiston ja toinen aluekehitysministeriön tekemä luokittelu alueiden talouspotentiaalista.

Olettamalla, että nämä vertailuluokittelut heijastelevat alueiden todellista taloudellista potentiaalia, voidaan uuden komposiitti-indikaattorin toimivuutta verrata muihin ”kilpaile-

viin” indikaattoreihin sen mukaan, kuinka hyvin se korreloi vertailuluokittelun kanssa. Tässä tutkimuksessa käytettiin kilpailevina indikaattoreina alueiden kokonaistuotosta ja kiinteitä investointeja per asukas. Tulosten perusteella uusi indikaattori toimii paremmin kuin kiinteiden investointien indikaattori ja lähes yhtä hyvin kuin aluetuotosindikaattori. □

Kirjallisuus

- Brown J.D, Earle J.S. ja Telegdy A. (2006). ‘The Productivity Effects of Privatization: Longitudinal Estimates from Hungary, Romania, Russia, and Ukraine.’ *Journal of Political Economy*, 2006, vol. 114, no. 1.
- Djankov, S. ja Murrell, P. (2002). ‘Enterprise Restructuring in Transition: A Quantitative Survey’, *Journal of Economic Literature*, vol. XL, 739-792.
- Henderson, D. ja Kumbhakar, S. (2006). ‘Public and Private Capital Productivity Puzzle: A Nonparametric Approach’, *Southern Economic Journal* 73(1), 219-232.
- Holtz-Eakin, D. (1994). ‘Public-Sector Capital and the Productivity Puzzle’, *Review of Economics and Statistics* 76, 12-21.
- Méltz, J. ja Zumer, F., (2002). Regional redistribution and stabilization by the centre in Canada, France, the UK and the US: A reassessment and new tests. *Journal of Public Economics*. 86: 263-286.
- Siegel, D.S. ja Vitaliano, D.F. (2006). ‘An Empirical Analysis of the Strategic Use of Corporate Social Responsibility.’ *Rensselaer Working Paper in Economic*, N0602.
- Von Hagen, J., (1998). Fiscal policy and international risk-sharing, *ZEI working paper*, B13, University of Bonn.